

Sygn. akt V CSK 346/08

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa "E." S.A.

przeciwko "S." Spółce z o.o.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 lutego 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 28 maja 2008 r., sygn. akt [...],

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powódki kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. w sprawie z powództwa E. Spółki Akcyjnej przeciwko S. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością o zapłatę kwoty 1.958.850,- złotych stanowiącej resztę ceny sprzedaży akcji na okaziciela wyrokiem z dnia 3 stycznia 2008 r. oddalił w całości powództwo.

Sąd ustalił, że strony zawarły w dniu 30 grudnia 2005 r. umowę sprzedaży akcji spółki FR. S.A., przy czym sprzedającym była powódka, a nabywcą pozwana. Przedmiotem umowy były akcje na okaziciela w ilości 128.250 sztuk, serii C nr od 15001 do 30000, serii D nr od 00001 do 50500 i serii E nr od 000001 do 062750, o wartości nominalnej 100,00 zł każda. Cenę sprzedaży strony ustaliły na kwotę 13.059.000,00 zł, która miała być zapłacona w ratach, według ustalonego w § 5 ust. 1 umowy harmonogramu spłat. W tym samym dniu nastąpiło wydanie dokumentów odcinków zbiorowych akcji. W treści tych dokumentów określono rodzaj akcji, jako zwykłe na okaziciela i jednocześnie wskazano właściciela akcji, tj. powodową E. S.A. Akcje na okaziciela mogły być wydawane w formie odcinków zbiorowych. W dniu 12.02.2007 r. strony na podstawie porozumienia z tej samej daty podpisały aneks do umowy, którym zmieniły harmonogram spłat rat ceny za akcje i ustaliły zasady rozliczania odsetek. Na tej podstawie pozwana dokonywała spłat rat na rzecz powódki.

Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że pozwana w dniu 29 czerwca 2007 r. wezwała powódkę do wykonania umowy z dnia 30 grudnia 2005 r. przez dostarczenie prawidłowych odcinków zbiorowych akcji zwykłych na okaziciela ze względu na wadliwość odcinków zbiorowych serii C, D, E akcji FR. Pozwana uzasadniła żądanie tym, że na otrzymanych dokumentach akcji wskazany jest imiennie właściciel akcji, tj. E., co wobec określenia akcji jako zwykłych na okaziciela powoduje ich nieważność. Jednocześnie pozwana wyznaczyła powódce termin na dostarczenie prawidłowych odcinków zbiorowych akcji do dnia 13 lipca 2007 r. i zagroziła, że po jego bezskutecznym upływie odstąpi od umowy z 30 grudnia 2005 r. Zaznaczyła także, że do czasu wydania właściwych odcinków zbiorowych akcji powstrzyma się z płatnością kolejnej raty ceny przypadającej na

30 czerwca 2007 r. W odpowiedzi powódka wezwała pozwaną do natychmiastowej zapłaty kwoty kolejnej raty ceny przypadającej na 30 czerwca 2007 r. wraz z odsetkami za zwłokę. Powódka nie wydała pozwanej do dnia 13 lipca 2007 r. żądanych odcinków zbiorowych akcji i pozwana w dniu 31 lipca 2007 r. oświadczyła, że odstępuje od umowy sprzedaży akcji z dnia 30 grudnia 2005 r.

Mając powyższe na uwadze Sąd pierwszej instancji przyjął, że sporne dokumenty akcji zawierają przeciwstawne, wykluczające się elementy, bowiem z jednej strony akcje określone są jako imienne, z drugiej zaś jako akcje na okaziciela. Wskazanie w treści dokumentów akcji na okaziciela właściciela akcji (E.), skutkuje utratą przymiotu akcji na okaziciela. Nie sposób zatem ustalić – zdaniem Sądu – jakiego rodzaju są przedmiotowe dokumenty akcji, co skutkuje ich nieważnością stosownie do treści art. 328 § 4 k.s.h. Zdaniem Sądu, dokumenty akcji były nieważne od momentu ich wydania pozwanej, gdyż od samego początku nie spełniały obligatoryjnych przesłanek ważności dokumentu akcji z art. 328 § 1 pkt 4 k.s.h.

Ostatecznie Sąd Okręgowy przyjął, że umowa stron z dnia 30.12.2005 r. była umową wzajemną, powódka zobowiązała się bowiem przenieść na pozwaną własność akcji FR. a pozwana do zapłaty umówionej ceny. Do przeniesienia własności niezbędne było wydanie stosownych dokumentów akcji. Ze względu na to, że wydane pozwanej odcinki zbiorowe akcji były nieważne, pozwana na podstawie art. 491 § 1 k.c., uprawniona była do wyznaczenia powódce dodatkowego terminu do doręczenia jej ważnych dokumentów akcji w zakreślonym terminie z zagrożeniem, że w razie bezskutecznego upływu terminu od umowy odstąpi. Uwzględniając fakt, że powódka nie odpowiedziała na powyższe wezwanie, należy przyjąć, że odstąpienie pozwanej od przedmiotowej umowy było skuteczne. W konsekwencji umowa stron wygasła ze skutkiem *ex tunc*, tak jakby umowa sprzedaży nie została w ogóle zawarta. Odstąpienie od umowy kształtuje nowy stan prawny między stronami w ten sposób, że od chwili jego złożenia umowa wzajemna przestaje je wiązać, a strony nie są już obustronnie wobec siebie zobowiązane do świadczeń przewidzianych w umowie.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego w K. wyrokiem z dnia 28 maja 2008 r. zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 1.958.850 złotych z ustawowymi odsetkami od 1 lipca 2007 r., rozstrzygając stosownie o kosztach postępowania.

Sąd drugiej instancji rozpoznając niniejszą sprawę uwzględnił wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 10 kwietnia 2008 r. w sprawie z powództwa S. spółki z o.o. przeciwko E. S.A. Pozwana w procesie tym dochodziła od powódki zapłaty tego, co tytułem ceny świadczyła do momentu złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży, i domagała się zasądzenia na podstawie art. 494 k.c. kwoty 2.580.083 zł z odsetkami za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Sąd Apelacyjny wymienionym wyrokiem zmienił wyrok sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo. Sąd Apelacyjny przyjął, że oświadczenie o odstąpieniu od umowy sprzedaży nie było skuteczne, gdyż sprzedająca prawidłowo wykonała świadczenie niepieniężne. Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, że wydane kupującej zbiorowe odcinki akcji FR. na okaziciela są ważne, bowiem zawierają wszystkie elementy, o jakich mowa w art. 328 § 1 k.s.h., a przede wszystkim w dokumentach tych oznaczono rodzaj akcji, jako akcje zwykłe na okaziciela. Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu, że wskazanie w dokumentach właściciela akcji wpływa na oznaczenie rodzaju akcji, która – mimo adnotacji, kto jest właścicielem akcji – nadal jest akcją na okaziciela, albowiem taki jej rodzaj wpisano w odpowiedniej rubryce dokumentu. W konsekwencji Sąd Apelacyjny zajął stanowisko, że wpisanie w dokumentach zbiorowych odcinków akcji informacji dodatkowej, która nie jest wymagana przez art. 328 § 1 k.s.h. nie wpływa na ważność dokumentu, jest okolicznością prawnie obojętną.

Zdaniem Sądu, stosownie do treści art. 365 § 1 k.p.c., wyrok Sądu Apelacyjnego w sprawie [...] wiąże w rozpoznawanej sprawie. W konsekwencji Sąd drugiej instancji przyjął, że przez adnotację w przedmiocie podmiotu uprawnionego akcja nie przestaje być akcją na okaziciela, skoro w odpowiedniej części dokumentu wpisano, że jest akcją tego rodzaju, zwłaszcza, że podział akcji na okaziciela i imienne jest dychotomiczny. Na tej podstawie za nietrafne uznał Sąd Apelacyjny również twierdzenie, że sprzedająca jest w zwłoce ze spełnieniem

świadczenia niepieniężnego, co wyklucza możliwość odstąpienia od umowy na podstawie art. 491 § 1 k.c., a tym samym zastosowania art. 494 k.c.

Powyższy wyrok pozwana zaskarżyła w całości zarzucając Sądowi Apelacyjnemu naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.

- art. 328 § 4 k.s.h. w zw. z art. 328 § 1 pkt 4 k.s.h. w zw. z art. 333 § 1 k.s.h. przez błędną wykładnię tych przepisów polegającą na stwierdzeniu, że wskazanie w będących przedmiotem umowy z dnia 30 grudnia 2005 r. pomiędzy powodem a pozwanym dokumentach odcinków zbiorowych akcji na okaziciela FR. S.A. właściciela tych akcji, tj. E. S.A. nie powodowało nieważności tych dokumentów, w sytuacji gdy jednocześnie wskazano, że są to akcje na okaziciela, innymi słowy, że oznaczenia akcji jako akcji na okaziciela i jednocześnie jako akcji imiennej nie powoduje nieważności tych dokumentów w rozumieniu art. 328 § 4 k.s.h.;
- art. 65 § 1 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. przez jego błędne zastosowanie polegające na stwierdzeniu, że dokument akcyjny stanowi oświadczenie woli i jako taki podlega wykładni ze względu na okoliczności nie wynikające bezpośrednio z jego treści;
- art. 921⁸ zd. 1 k.c. przez jego niezastosowanie wyrażające się w przyjęciu, że wskazanie osoby uprawnionej w treści przedmiotowych odcinków zbiorowych akcji nie kreuje imiennego charakteru tych papierów wartościowych;
- art. 491 § 1 k.c. przez jego niezastosowanie wynikające z przyjęcia, że pozwanemu w stanie faktycznym niniejszej sprawy nie przysługiwało prawo do odstąpienia od umowy z dnia 30 grudnia 2005 r.;
- art. 357 § 1 k.s.h. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przedmiotowe dokumenty odcinków zbiorowych są wadliwe (a nie nieważne) i przez to pozwanemu (a nie powodowi) przysługiwało uprawnienie do żądania od Zarządu FR. S.A. wydania prawidłowych dokumentów rzeczonych odcinków zbiorowych.

Zarzucając powyższe skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie w całości powództwa, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wobec ograniczenia skargi kasacyjnej do zarzutów związanych z pierwszą z podstaw kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) przy dokonywaniu oceny ich trafności Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

W ramach materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia decydujące znaczenie w sprawie ma ocena zachowania ustawowego wymagania dotyczącego dokumentu akcji zawartego w art. 328 § 1 pkt 4 k.s.h. w związku z sankcją przewidzianą w § 4 tego artykułu. Od ważności dokumentu akcji, oznaczonych jako akcje na okaziciela, zawierających jednocześnie wskazanie właściciela akcji, zależy skuteczność przeniesienia praw wynikających z akcji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2008 r., V CSK 467/07, nie publ.). Przesądzenie tej kwestii pozbawia też skuteczności pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej.

Kodeks spółek handlowych najczęściej posługuje się pojęciem „akcja” dla oznaczenia ogółu praw służących akcjonariuszowi wobec spółki. Ich konkretyzacja następuje na podstawie indywidualnej decyzji emisyjnej dokonywanej przez spółkę akcyjną. Według akceptowanego powszechnie w literaturze poglądu akcje są papierami wartościowymi opiewającymi na prawa o charakterze udziałowym a zatem inne niż wierzytelność. Akcje są papierami wartościowymi o charakterze deklaratoryjnym co oznacza, że jako prawa udziałowe powstają przed wydaniem dokumentu akcyjnego, w wyniku wcześniejszych zdarzeń prawnych, z chwilą zawiązania spółki lub podwyższenia kapitału zakładowego na skutek oświadczenia o objęciu akcji (art. 313, 335 § 4 k.s.h.). Dokumenty akcji zawierają oświadczenie zarządu spółki, które potwierdza istnienie prawa przysługującego podmiotowi ubiegającemu się o ich wydanie. Dokumenty akcji są jedynie materialnym nośnikiem akcji. Dają uprawnionemu formalną legitymację do realizowania przysługujących mu uprawnień udziałowych. Podkreślić należy, że akcje na

okaziciela charakteryzują się tym, że bez władania dokumentem akcyjnym żadne uprawnienia przysługujące akcjonariuszowi nie mogą być realizowane. Wyrazem różnego charakteru „akcji” i „dokumentu akcji” są postanowienia art. 328 k.s.h. przewidującego jedynie formalną nieważność samego dokumentu akcyjnego, która nie ma wpływu na status akcjonariusza.

Według art. 328 § 4 k.s.h., tylko brak ściśle określonych danych w dokumencie akcji powoduje ich nieważność. Sankcja nieważności odnosi się wyłącznie do braku lub nieprawdziwości zapisów określających: firmę, siedzibę i adres spółki, sąd rejestrowy i numer, pod którym spółka jest wpisana, wartość nominalną, serię i numer, rodzaj danej akcji i uprawnienia szczególne z akcji. Ponadto nieważność akcji powoduje brak pieczęci i podpisu zarządu (art. 328 § 2 i 4 k.s.h.). Wszystkie te elementy zawierają kwestionowane przez pozwaną spółkę odcinki zbiorowe, wydane przez spółkę zgodnie z art. 333 § 1 zd. 2 k.s.h. inkorporujące zbiór akcji oznaczonych serią i numerami. Jeśli chodzi o rodzaj akcji kodeks spółek handlowych w art. 334 § 1 wyróżnia dwie postacie akcji jako papierów wartościowych, tj. akcje imienne i na okaziciela. W uwzględnieniu dychotomicznego podziału akcji na gruncie prawa handlowego, w odpowiednim miejscu wszystkich odcinków zbiorowych zapisano jako rodzaj akcji: „akcje na okaziciela”. Dlatego słusznie Sąd Apelacyjny uznał, że przez poczynioną w innym miejscu adnotację wskazującą na aktualny podmiot uprawniony, akcja oznaczona w ten sposób nie przestała być akcją na okaziciela. W okolicznościach sprawy adnotacja ta została właściwie uznana za dodatkową informację, która pozostawała bez wpływu na ważność dokumentu akcji a zarazem bez wpływu na skuteczność przeniesienia akcji.

W związku z podniesieniem w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 65 § 1 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. wskazać należy, że Sąd Apelacyjny nie powołuje się wprost na wymienione przepisy a swoje stanowisko usprawiedliwia wiążącym, z mocy art. 365 § 1 k.p.c., charakterem prawomocnego wyroku wydanego dnia 10 kwietnia 2008 r. przez ten sam sąd w sprawie [...] z udziałem tych samych stron. Podstawę do dalszych rozważań w ramach podstaw wskazanej w skardze kasacyjnej może stanowić jedynie uwzględnienie przez ten sąd faktu swobodnego wykonywania przez pozwaną spółkę uprawnień z akcji na okaziciela

Ponieważ dokument akcji ma odzwierciedlać oświadczenie woli emitenta kreujące akcję, należy dopuścić przy ustalaniu treści tego dokumentu, podobnie jak w przypadku weksli (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2005 r., I CK 741/04, nie publ.; z dnia 23 stycznia 1998 r., I CKN 431/97, OSNC 1998/7-8/130 i orzecznictwo przytoczone w ich uzasadnieniach), uwzględnienie okoliczności towarzyszących sporządzeniu dokumentu stanowiącego papier wartościowy, zwłaszcza wtedy, gdy - jak twierdzi pozwana - dokument ma zawierać wykluczające się wzajemnie zapisy. Poza kontekstem językowym należy zatem brać pod uwagę także kontekst sytuacyjny obejmujący emisję akcji i ich sprzedaż. W tym zakresie, podobnie jak w rozpoznawanej równolegle przez Sąd Najwyższy sprawie [...], wymagało uwzględnienia, że tuż przed zawarciem umowy zbycia akcji ich emitent zmienił je z akcji imiennych na akcje na okaziciela a później nigdy nie kwestionował ważności dokumentów akcji i respektował prawa posiadacza dokumentów akcji.. Ponadto w pisemnej umowie sprzedaży akcji strony jednolicie określały przedmiot umowy, jako akcje na okaziciela. Nie bez znaczenia jest także to, że nabywca akcji na okaziciela przez wiele miesięcy wykonywał swe prawa korporacyjne w sposób odpowiadający rodzajowi akcji, którymi dysponował

W tej sytuacji, jako bezzasadne należy ocenić zarówno zarzuty naruszenia art. 328 § 4 k.s.h. w związku z art. 328 § 1 pkt 4 k.s.h. jak i art. 65 § 1 k.c. w związku z art. 2 k.s.h. oraz art. 921⁸ zd. 1 k.c. Konsekwencją tej oceny jest przyjęcie, że nie doszło do naruszenia pozostałych przepisów prawa materialnego, wymienionych w skardze kasacyjnej.

Pozwana wykonywała prawa z nabytych akcji a jeśli miała zastrzeżenia, co do treści dokumentów akcji, mogła skorzystać z przewidzianego w art. 357 § 1 k.s.h. uprawnienia, polegającego na żądaniu wydania nowych dokumentów akcji. Skuteczne nabycie akcji na okaziciela pozbawiło pozwaną prawa do odstąpienia od umowy na podstawie art. 491 § 1 k.c. z powołaniem się na brak wydania akcji, będących przedmiotem sprzedaży.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną pozwanej na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekając o kosztach postępowania na postępowania na podstawie art. 98 § 1 i 3 zd. 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 oraz

art. 398²¹ k.p.c. oraz § pkt 7, 13 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).